

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพุทธปรัชญา ของเทศบาลนครขอนแก่น*

Human Resource Development According to Buddhist Philosophy of Khon Kaen City Municipality

จิราณิตย์ อรรคณิตย์, จรัส ลีกา และพระครูภาวนาโพธิคุณ (สมชาย พังหมื่นไวย)
Jiranit Arkanit, Jaras LeeKa and Phrakhru Bhavanabodhikun (Somchai Phangmuenwai)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail: saisandy2@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาหลักพุทธปรัชญาในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ 2) ศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามพุทธปรัชญาของเทศบาลนครขอนแก่น 3) วิเคราะห์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามพุทธปรัชญาของเทศบาลนครขอนแก่น เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 35 คน วิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนาตามหลักอุปนัยวิธี

ผลการวิจัยพบว่า

1. หลักพุทธปรัชญาในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ประกอบด้วย ไตรสิกขา พรหมวิหาร สังคหวัตถุ มาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านกาย ด้านจิต ด้านปัญญา และด้านสังคม เพื่อเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าต่อองค์กรต่อไป
2. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของเทศบาลนครขอนแก่นประกอบด้วย ด้านกาย ด้านจิต ด้านปัญญา และด้านสังคม เพื่อเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ทักษะแห่งอนาคตใหม่มีความสอดคล้องกับองค์กรความร่วมมือเพื่อทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีศักยภาพในการแข่งขันในสังคมโลก
3. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามพุทธปรัชญาของเทศบาลนครขอนแก่นด้วยรูปแบบ ดังนี้
1) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านกายด้วยหลักไตรสิกขาเพื่อการครองตนด้านกายและวาจา 2) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านจิตด้วยหลักพรหมวิหารธรรมเพื่อการครองตนด้านจิตใจ 3) การพัฒนาทรัพยากร

*ได้รับบทความ: 18 กรกฎาคม 2567; แก้ไขบทความ: 23 ธันวาคม 2567; ตอปรับตีพิมพ์: 25 ธันวาคม 2567
Received: July 18, 2024; Revised: December 23, 2024; Accepted: December 25, 2024

มนุษย์ด้านปัญญาด้วยหลักปัญญา (สัมมาทิฐิ) เพื่อการครองตนด้านจิตใจในการบริหารงาน 4) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านสังคมด้วยหลักสังคหวัตถุเพื่อการครองคนด้วยการอยู่ร่วมกันมีความสุข

คำสำคัญ: การพัฒนา; ทรัพยากรมนุษย์; พุทธปรัชญา

Abstract

The purposes of this research were 1) study the principles of Buddhist philosophy in human resource development, 2) examine the human resource development according to Buddhist philosophy in Khon Kaen Municipality, 3) analyze the human resource development according to Buddhist philosophy in Khon Kaen Municipality. This study was a qualitative research carried out by studying information from the Tripitaka, documents and related research. There were 35 key informants. The obtained data were analyzed by the descriptive approach based on the inductive method.

The results revealed that:

1. Buddhist Philosophy on Human Resource Development consisting of the Trisikkha, Brahma Vihara, Sangahavatthus as a tool to develop human resources in terms of physical, mental, intellectual and social aspects in order to be human resources that are valuable to the organization in the future.
2. Human resource development of Khon Kaen Municipality consists of physical, mental, intellectual and social aspects to be human resources that skills of the new future are consistent with the cooperation for learning skills in the 21st century potential to compete in the global society.
3. Human resource development according to the Buddhist philosophy of Khon Kaen Municipality with the following forms: 1) Physical human resource development with the threefold principle for physical and verbal self-reliance; 3) Human resource development in the intellectual aspect with wisdom (Sammadtthi) for mental self-reliance in administration happy together.

Keywords: Development; Human Resource; Buddhist Philosophy

1. บทนำ

สภาพสังคมปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตามกระแสของโลก ทำให้วิถีชีวิตของมนุษย์ในหลายๆ ด้านเปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้เกิดความวุ่นวายและความไม่สงบในจิตใจของผู้คน ส่งผลให้หลายคนมุ่งแสวงหาความสุขที่แท้จริงด้วยวิธีการต่างๆ อย่างไรก็ดีตาม ในที่สุดมนุษย์กลับพบว่า ความสุขที่แท้จริงไม่สามารถหาได้จากสิ่งภายนอก แต่เกิดจากการขัดเกลาจิตใจภายในตัวเอง โดยการพัฒนาจิตใจให้บริสุทธิ์ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอย่างเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น (อริยธัมม เลิศอมรไชยกิจ, 2561, หน้า 11-17) แนวคิดดังกล่าวนี้ได้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ได้จัดทำขึ้นในช่วงเวลาของการปฏิรูปประเทศและสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและเชื่อมโยงกันใกล้ชิดกันมากขึ้นโดยได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9-11 เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคงเกิดภูมิคุ้มกัน และมีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสม ส่งผลให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

จากแผนพัฒนาฯ ดังกล่าวนี้นี้ เป็นการเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้เติบโตอย่างยั่งยืน โดยส่งเสริมการพัฒนาในทุกมิติทั้งเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งสร้างความเสมอภาคและ

ความเป็นธรรมในสังคม ผ่านการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับปัจจุบันโลกและสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ได้มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ผู้คนในสังคมต้องปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ซึ่งก็เป็นสาเหตุของปัญหาหลายประการ เช่น การเอารัดเอาเปรียบผู้อื่น การเห็นแก่ตัว จนทำให้ขาดคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิต การเบียดเบียนและทำร้ายกัน การทุจริตคอร์รัปชัน การแบ่งแยกฝ่าย และการขาดความสามัคคีในองค์กร ปัญหาทั้งหมดนี้กำลังทวีความรุนแรงขึ้นและยากต่อการแก้ไข ดังนั้น จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องสร้างสังคมให้แข็งแกร่ง ด้วยการพัฒนามนุษย์ให้มีคุณภาพและเปี่ยมไปด้วยคุณธรรมจริยธรรม เพื่อให้พร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก และเพื่อแก้ไขและป้องกันปัญหาต่างๆ ในอนาคต (พระวิทยา ญาณสารโร, 2554, หน้า 3)

ในยุคโลกาภิวัตน์ที่สังคมและเทคโนโลยีก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว การพัฒนามนุษย์มักเน้นไปที่การพัฒนาร่างกายมากเกินไป จนละเลยการพัฒนาจิตใจ ซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมมากมาย เช่น ความเห็นแก่ตัว และการขาดคุณธรรม ในมุมมองของพระพุทธศาสนา มนุษย์ต้องได้รับการพัฒนาทั้งด้านกายและจิตใจให้เกิดความสมดุล หลักภavana 4 คือแนวทางการพัฒนามนุษย์ที่สำคัญ ประกอบด้วย กายภavana สีลภavana จิตภavana และปัญญาภavana การฝึกฝนทั้งสี่ด้านจะช่วยให้เรามีความมั่นคงในชีวิต และสามารถเผชิญกับปัญหาในยุคปัจจุบันได้อย่างมีสติและสมดุล การพัฒนา

มนุษย์ตามหลักพุทธศาสนาจึงเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างสังคมที่ยั่งยืน (ณัฐชญา จิตภักดี, สุวิน ทองปั้น และจรัส ลีกา, 2564, หน้า 208-219) ดังนั้นการพัฒนาคนที่ยั่งยืนต้องเน้นการสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาตนเองและผู้อื่น โดยไม่เบียดเบียนกัน หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาคนทั้งด้านตนเองและสังคม ผ่านหลักไตรสิกขา ซึ่งประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา การพัฒนาในสามด้านนี้ต้องทำควบคู่กับการศึกษา (ปริยัติ) การปฏิบัติ (ปฏิบัติ) และการเข้าใจผลลัพท์ (ปฏิเวธ) หลักภาวนา 4 ได้แก่ กายภาวนา สีสภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา จะช่วยให้เกิดความสมดุลและความสุขในชีวิต การปฏิบัติตามหลักธรรมจะนำไปสู่การพัฒนาคนที่มีคุณธรรมและสมดุลในสังคม (พระราเชนทร์ วิสารโท (ไชยเจริญ), 2546, หน้า 85) จากปัญหาดังกล่าว การพัฒนาคนให้เกิดความสมดุลต้องเน้นการพัฒนาทั้งด้านกายและจิตใจควบคู่กัน โดยด้านกายสามารถใช้กลไกและนโยบายของภาครัฐในการสนับสนุน ส่วนด้านจิตใจควรนำหลักพุทธปรัชญาเป็นเครื่องมือเสริมในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้เกิดความสมดุลที่แท้จริงและยั่งยืน

ปัจจุบันเทศบาลนครขอนแก่นได้ประสบปัญหาในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในหลายด้าน ซึ่งส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการทำงาน และบรรยากาศในองค์กร ปัญหาหลักๆ ที่พบคือ 1) การมุ่งเน้นพัฒนาบุคลากรด้านวิชาการและเทคโนโลยี โดยการส่งเสริมให้บุคลากรมีความเชี่ยวชาญในงานที่ได้รับมอบหมายผ่านการประกวดรางวัลระดับ

ท้องถิ่นและระดับประเทศ ซึ่งสร้างความแข่งขันที่สูงในองค์กร จนเกิดความตึงเครียดและการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นระหว่างบุคลากร ทำให้เกิดอิจฉาริษยาและความไม่พึงพอใจ 2) บุคลากรบางส่วนไม่มีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร และเกิดความเบื่อหน่ายในการทำงาน ขาดแรงจูงใจและความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงาน 3) บุคลากรขาดความร่วมมือ ขาดความพร้อมในการพัฒนาตนเองในด้านอื่นๆ เช่น ด้านจิตใจ ซึ่งทำให้ขาดความสมดุลในการดำเนินชีวิตและการทำงาน ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ยังสะท้อนถึงภารกิจที่บุคลากรต้องรับผิดชอบหลายด้าน โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่มีงานหลายอย่างและภารกิจเร่งด่วนจากผู้บริหาร ทำให้บุคลากรเกิดความเครียดสะสม และไม่สามารถบริหารจัดการงานได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ดังนั้นการพัฒนาเฉพาะด้านวิชาการอาจไม่เพียงพอในการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรให้สมบูรณ์ ดังนั้น การพัฒนาองค์กรที่ยั่งยืนและมีประสิทธิภาพควรนำแนวทางการพัฒนาทางด้านจิตใจควบคู่กับการพัฒนาด้านวิชาการเพื่อเสริมสร้างความสมดุลในชีวิตและการทำงาน เมื่อบุคลากรได้รับการพัฒนาทั้งด้านวิชาการและจิตใจ จะทำให้พวกเขามีศักยภาพในการทำงานสูงขึ้น และสามารถจัดการกับความเครียดและปัญหาต่างๆ ได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังส่งผลให้บุคลากรมีความสุขในการทำงาน และเกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร ทำให้เกิดความร่วมมือและขับเคลื่อนองค์กรไปสู่เป้าหมายที่ต้องการอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

จากปัญหาที่เกิดขึ้นในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของเทศบาลนครขอนแก่น ผู้วิจัยจึงเห็น

ความสำคัญของการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการพัฒนาบุคลากร โดยเฉพาะหลักไตรสิกขา 3 หลักสังคหวัตถุ 4 และหลักพรหมวิหารธรรม 4 ซึ่งเป็นเครื่องมือที่สามารถพัฒนาทั้งด้านกายและจิตใจของบุคลากรได้อย่างสมดุล เมื่อมนุษย์ได้รับการพัฒนาในทุกด้าน ทั้งในเรื่องการพัฒนาอารมณ์และจิตใจ รวมถึงทักษะวิชาการ ก็จะเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพและพร้อมที่จะขับเคลื่อนองค์กรให้เกิดความเจริญก้าวหน้า การใช้หลักพุทธปรัชญาจะช่วยเสริมสร้างความสุขในการทำงาน เพิ่มความร่วมมือระหว่างบุคลากร และลดความตึงเครียดในองค์กร จึงสามารถพัฒนาเทศบาลนครขอนแก่น และสังคมโดยรวมไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองและเทียบเท่ากับมาตรฐานสากลได้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักพุทธปรัชญาในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
2. เพื่อศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามพุทธปรัชญาของเทศบาลนครขอนแก่น
3. เพื่อวิเคราะห์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามพุทธปรัชญาของเทศบาลนครขอนแก่น

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บข้อมูลจาก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม (Focus group) การสัมภาษณ์เชิง (In-depth Interview)

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 35 คน โดยมีเกณฑ์ใน

การเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักนี้ว่า บุคคลจำนวนดังกล่าวจะเป็นผู้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างดีและเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยตรง แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้ 1) ผู้บริหารเทศบาลนครขอนแก่น จำนวน 5 คน 2) เจ้าหน้าที่พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จำนวน 10 คน 3) เจ้าหน้าที่สายปฏิบัติการ จำนวน 10 คน 4) ประชาชนทั่วไป จำนวน 10 คน

การสร้างเครื่อง และการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interviews) และแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม อุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ กล้องถ่ายรูป สมุดจดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง และกล้องถ่ายวิดีโอ ในการสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และการสร้างแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วมมีขั้นตอนในการการสร้างเครื่อง และการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย โดยมีขั้นตอนดังนี้ 1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามชื่อวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของเทศบาลนครขอนแก่น เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์ 2) ข้อมูลที่ได้มาจากขั้นตอนที่ 1 มาเป็นประเด็นคำถามแบบสัมภาษณ์ แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะ 3) ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา 4) นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่านพิจารณาความเหมาะสมและความถูกต้องตามเนื้อหา ภาษา และความสอดคล้อง

เกี่ยวกับประเด็นคำถาม 5) ปรับปรุงแก้ไขแบบ สัมภาษณ์ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้วนำไป เสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอความเห็นชอบก่อน นำไปเก็บข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้ 1) นำหนังสือ จากศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ถึงกลุ่มผู้ให้ ข้อมูลสำคัญมี 1) ผู้บริหารเทศบาลนครขอนแก่น จำนวน 5 คน 2) เจ้าหน้าที่พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จำนวน 10 คน 3) เจ้าหน้าที่สายปฏิบัติการ จำนวน 10 คน 4) ประชาชนทั่วไป จำนวน 10 คน เพื่อขอ อนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยในการสัมภาษณ์ เชิงลึก 2) สร้างความสัมพันธ์กับผู้ให้ข้อมูลหลักด้วย การพบปะพูดคุยเพื่อสร้างความคุ้นเคย แจ้ง วัตถุประสงค์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล 3) กำหนด นัดหมายวันเวลาที่จะดำเนินการสัมภาษณ์ที่ แน่นนอนเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้เตรียมตัว และ เตรียมเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง 4) ดำเนินการเก็บ รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่ม เป้าหมายที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก และบุคคลอื่นๆ โดยใช้วิธีการบันทึกเทป จดบันทึก และการสนทนา กับกลุ่มเป้าหมาย

การตรวจตรวจสอบข้อมูลและการ วิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูล ที่ได้จากสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม มาตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการสามเส้า โดยการนำ เอาข้อมูลที่ตรงกันมาทำการแปลความ การตีความ และนำเสนอข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา ตามหลักอุปนัยวิธี เชี้กภาษาความถูกต้อง

4. สรุปผลการวิจัย

การทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาทรัพยากร มนุษย์ตามหลักพุทธปรัชญาของเทศบาลนคร ขอนแก่น ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้ดังนี้

1. หลักพุทธจริยศาสตร์ในการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์นั้นมีความสำคัญในการพัฒนา บุคคลในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านกาย ด้านจิตใจ ด้าน ปัญญา และด้านสังคม เพื่อให้เกิดการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ที่มีศักยภาพและสามารถพัฒนาไป ในทิศทางที่ดีในสังคมต่อไป จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ ผู้วิจัยจึงได้นำหลักพุทธ จริยศาสตร์มาสังเคราะห์และนำมาใช้เป็นแนวทาง ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้ตอบสนองต่อ วัตถุประสงค์ในการพัฒนาและยกระดับศักยภาพ ของบุคลากรให้ดียิ่งขึ้น มีดังนี้

1.1 หลักไตรสิกขาเป็นหลักพุทธ จริยศาสตร์ที่สำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ สิลสิกขา (การฝึกฝนทางกายและวาจา) จิตต สิกขา (การฝึกฝนทางจิตใจ) และปัญญาสิกขา (การ พัฒนาปัญญา) ซึ่งทั้งหมดเป็นเครื่องมือในการ ขัดเกลาพฤติกรรมและพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ ให้มีความสมดุล ทั้งด้านกาย วาจา จิตใจ และ ปัญญา หลักไตรสิกขาจึงเป็นกระบวนการพัฒนาที่ ครอบคลุมทุกด้านของชีวิต เพื่อความยั่งยืนและ ความสมบูรณ์ในชีวิตของมนุษย์ทุกคน

1.2 หลักพรหมวิหารเป็นหลัก คุณธรรมที่ส่งเสริมให้บุคคลมีจิตใจแผ่ไมตรีและ ปราบณาความสุขให้แก่ผู้อื่น ประกอบด้วย 4 ประการ ได้แก่ 1) เมตตา ความรักและปรารถนาดี

ต่อผู้อื่น 2) กรุณา ความสงสารและการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ 3) มุทิตา ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้รับความสุข และ 4) อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง เมื่อเกิดปัญหาหรือข้อขัดแย้ง หลักทั้ง 4 ประการนี้ จึงเป็นแนวทางที่ช่วยพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีจิตใจที่ดีงามและอยู่ร่วมกันในองค์กรอย่างมีความสุขและสมดุล

1.3 หลักสัณหัตถ์ 4 เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมความสงบสุขและความสามัคคีในองค์กร โดยประกอบด้วย 1) ทาน การให้และการแบ่งปัน 2) ปิยวาจา การสื่อสารด้วยถ้อยคำที่ดีและเป็นประโยชน์ 3) อตถจริยา การสร้างสิ่งดีมีประโยชน์แก่ส่วนรวม และ 4) สมานัตตตา การประพฤติดนอย่างเสมอต้นเสมอปลายและการไม่เลือกปฏิบัติ หลักเหล่านี้ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคลากรและส่งเสริมการทำงานร่วมกันในองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ

2. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของเทศบาลนครขอนแก่นมุ่งเน้นพัฒนาในด้านกาย จิต ปัญญา และสังคม เพื่อสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีศักยภาพตามความต้องการของสังคมในศตวรรษที่ 21 โดยการพัฒนาในครั้งนี้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ซึ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตและศักยภาพของบุคลากรในหน่วยงานต่างๆ เทศบาลนครขอนแก่นได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันและขับเคลื่อนองค์กรไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ องค์กรต่างๆ จึงเริ่มให้ความสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อรองรับการพัฒนาประเทศในอนาคต

3. การวิเคราะห์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามพุทธปรัชญาของเทศบาลนครขอนแก่นพบว่า พุทธจริยศาสตร์ประกอบด้วยหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์ให้เจริญเติบโตไปสู่จุดหมายสูงสุดตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งต้องผ่านการอบรมและขัดเกลาตนเองเพื่อให้มีคุณธรรมที่สูงขึ้นเรื่อยๆ จนกลายเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยพุทธจริยศาสตร์แบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับเบื้องต้น ระดับกลาง และระดับสูง เพื่อให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอย่างดีงามตามอุดมคติในพระพุทธศาสนา โดยในแต่ละระดับนั้นมนุษย์ต้องฝึกฝนทั้งด้านกาย จิต และปัญญา เพื่อความสมดุลและการพัฒนาที่แท้จริง เมื่อชีวิตของมนุษย์ประกอบด้วยกาย และจิตที่สัมพันธ์กัน การมีสุขภาพกายที่ดีจะช่วยเสริมสร้างสุขภาพจิตที่ดีในทางกลับกัน เมื่อสุขภาพจิตไม่ดี ก็ส่งผลต่อสุขภาพกายได้ ปัญหาสุขภาพกายและจิตเกิดจากหลายปัจจัย เช่น ความเครียดและความวิตกกังวล ซึ่งทำให้จิตใจไม่มีความสงบและไม่สามารถหาทางออกได้ จนเกิดการกระทำที่ผิดพลาดหรือการกระทำที่สร้างความเดือดร้อนทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ดังนั้น การพัฒนาตนเองตามหลักพุทธจริยศาสตร์จึงจำเป็นต้องผ่านกระบวนการขัดเกลาและการฝึกฝนเพื่อหลุดพ้นจากอวิชชาและความโลภ โกรธ และหลงที่ครอบงำจิตใจ ด้วยวิธีการ ดังนี้

3.1 การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านกายด้วยหลักไตรสิกขา 3 พบว่า หลักไตรสิกขาเป็นหลักพุทธจริยศาสตร์ที่มีความสำคัญในการพัฒนามนุษย์ทั้งในด้านกาย จิตใจ และปัญญา โดยมีการพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์ในระบบการศึกษา 3

ประการ ได้แก่ การพัฒนาศีล (พฤติกรรมและความประพฤติทางกาย) การพัฒนาจิต (การควบคุมอารมณ์และจิตใจ) และการพัฒนาปัญญา (การเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจในชีวิต) ซึ่งกระบวนการทั้งสามนี้เรียกว่า “ไตรสิกขา” และเป็นการอบรมมนุษย์ในลักษณะองค์รวมที่ครอบคลุมทุกด้าน เพื่อให้มนุษย์สามารถพัฒนาอย่างครบถ้วนทั้งร่างกาย จิตใจ และปัญญา การฝึกฝนตามหลักไตรสิกขานั้นเป็นการศึกษาที่สามารถนำไปปรับใช้ได้กับมนุษย์ทุกเพศ ทุกวัย และทุกชนชั้น ทั้งนี้เพื่อให้มนุษย์สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณภาพและสมดุลในทุกมิติของชีวิต นอกจากนี้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านปัญญา ยังช่วยให้บุคคลเข้าใจสัจธรรม และเห็นความจริงตามความเป็นจริง ซึ่งเป็นการกำจัดอวิชชาและตัดหนทางโดยปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิปัจจัยช่วยกระตุ้นและเกื้อหนุนให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง

3.2 การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านจิตด้วยหลักพรหมวิหารธรรม 4 ช่วยเสริมสร้างสุขภาวะทางจิตที่ดีและมีความสุขในการดำเนินชีวิต บุคคลที่ได้รับการฝึกฝนสามารถจัดการกับอารมณ์และความรู้สึกได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีทักษะในการแก้ไขปัญหาและตัดสินใจอย่างถูกต้องตามหลักคุณธรรมและจริยธรรม การพัฒนาจิตใจตามหลักพรหมวิหารธรรมช่วยเสริมสร้างความเป็นผู้นำที่ดี โดยเริ่มต้นจากการบริหารตนเอง ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการบริหารองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการตรวจสอบพฤติกรรมทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ เพื่อให้ดำเนินชีวิตในแนวทางที่ถูกต้องและเหมาะสมสำหรับผู้นำหลักพรหมวิหาร

ธรรม 4 จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างคุณธรรมในใจของผู้นำและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

3.3 การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านสังคมตามหลักสังคหวัตถุ 4 พบว่า เมื่อผู้บริหารองค์กรสามารถพัฒนาตนเองได้โดยใช้หลักพุทธจริยศาสตร์ เช่น พรหมวิหารธรรมแล้ว ขั้นตอนถัดไปคือการบริหารคน เพราะการจัดการบุคคลมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ขององค์กรให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ด้วยประสิทธิภาพและคุณภาพของบุคลากร ผู้บริหารที่ดีต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับพนักงาน และสามารถประสานงานอย่างมีความสุขร่วมกัน โดยมุ่งเน้นความสำเร็จขององค์กรเป็นหลัก นอกจากนี้ ผู้บริหารต้องมีความตั้งใจในการเรียนรู้และปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมและโลกปัจจุบัน พร้อมกับการปฏิบัติตนด้วยน้ำใจและไม่แบ่งแยกชนชั้นในองค์กร

จากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของเทศบาลนครขอนแก่นด้วยการพัฒนาด้วย กาย จิต ปัญญา สังคม เป็นการพัฒนาแบบองค์รวมเพื่อเพิ่มศักยภาพทรัพยากรมนุษย์มีศักยภาพที่นำไปเป็นรูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สอดคล้องกับองค์กรความร่วมมือเพื่อทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ในการร่วมกันพัฒนา “ทักษะแห่งอนาคตใหม่” เพื่อที่จะสร้างบุคลากรที่เหมาะสมกับศตวรรษที่ 21 นั่นเอง เทศบาลนครขอนแก่นได้ให้ความสนใจกับทรัพยากรมนุษย์มากขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ซึ่งเป็นช่วงเวลาดำเนินการก้าวสู่ศตวรรษใหม่ต่อไป

5. อภิปรายผลการวิจัย

การทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพุทธปรัชญาของเทศบาลนครขอนแก่น ผู้วิจัยได้พบประเด็นที่น่าสนใจหลายประเด็นจึงนำประเด็นที่น่าสนใจเหล่านั้นมาเพื่อการอภิปรายผลดังนี้

1. หลักพุทธปรัชญาในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณธรรมและศักยภาพของมนุษย์ให้เจริญเติบโตไปสู่จุดหมายสูงสุดตามหลักธรรม พุทธจริยศาสตร์ช่วยอบรมและขัดเกลาตนเองให้มีคุณธรรมในระดับต่างๆ ได้แก่ ระดับเบื้องต้น กลาง และสูง โดยเน้นหลักสำคัญ 3 ประการ คือ ไตรสิกขา พรหมวิหาร และสังคหวัตถุ ซึ่งช่วยพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้สมบูรณ์ทั้งด้านกาย จิต ปัญญา และสังคมา ซึ่งสอดคล้องกับพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2546, หน้า 108-109) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของมนุษย์กับศีลไว้โดยสรุปว่า พระพุทธศาสนาอมงมนุษย์เป็นสัตว์ที่ต้องศึกษาและฝึกฝนตนเองเพื่อให้มีชีวิตที่ดีงาม การฝึกฝนมนุษย์จะต้องศึกษาและปฏิบัติตามศีล 5 ซึ่งไม่ใช่ข้อบังคับ แต่เป็นแนวทางในการพัฒนาตนเพื่อเสริมสร้างชีวิตที่ดีขึ้นและมีความประพฤติที่ดีตามหลักธรรม และสอดคล้องกับพระมหาสมณัง ปจโจปากรี (2553, หน้า 16) ได้กล่าวถึงมนุษย์ในหนังสือมนุษย์กับสังคมาสรุปได้ใจความว่า มนุษย์หมายถึงผู้ที่มีจิตใจสูงด้วยคุณธรรม ซึ่งคุณธรรมที่ทำให้เกิดเป็นมนุษย์และเป็นมนุษย์ที่แท้จริงนั้นคือเบญจศีลและเบญจธรรม (ศีล 5 และธรรม 5) โดยการมีศีลและ

ธรรมเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดเป็นมนุษย์ หากขาดศีลและธรรมเหล่านี้ ก็จะทำให้ขาดความเป็นมนุษย์ไปเรื่อยๆ ดังนั้น หากขาดคุณธรรมเหล่านี้มนุษย์จะไม่สามารถพัฒนาเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้

2. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามพุทธปรัชญาของเทศบาลนครขอนแก่นมุ่งเน้นการพัฒนาในด้านกาย จิต ปัญญา และสังคมา เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของบุคลากรในทุกด้านอย่างสมดุลและครบวงจร ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งหวังในการสร้างบุคลากรที่พร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต เทศบาลนครขอนแก่นจึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อรองรับการเติบโตขององค์กรและการพัฒนาสังคมในยุคใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับปรัชญาการณ์ อยู่เย็นเป็นสุข (2562, หน้า 155-166) ได้เขียนบทความวิชาการเรื่อง การศึกษาพุทธปรัชญาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน พบว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวทางพุทธปรัชญามุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมา โดยเน้นการพัฒนาพฤติกรรม จิตใจ และความรู้ของบุคคลพร้อมกับการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อสร้างสังคมที่สงบสุขและมีความสมดุลในการดำเนินชีวิต ส่วนแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนในปัจจุบันต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม โดยการนำหลักธรรม เช่น มรรค 8 และไตรสิกขามาประยุกต์ใช้ร่วมกับการพัฒนาเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์สามารถส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนได้

3. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามพุทธปรัชญาของเทศบาลนครขอนแก่นมุ่งเน้นการพัฒนาทางกาย จิต และปัญญาของบุคคลให้เจริญ

เติบโตอย่างสมดุลกัน เพราะร่างกายและจิตใจมีความสัมพันธ์กัน เมื่อสุขภาพจิตไม่ดีจะส่งผลกระทบต่อร่างกาย และเมื่อร่างกายไม่แข็งแรงก็จะทำให้สุขภาพจิตแย่ลง ปัญหาดังกล่าวมักเกิดจากความเครียด ความวิตกกังวล หรือการขาดการยับยั้งชั่งใจ ซึ่งนำไปสู่การกระทำที่สร้างความเดือดร้อนและความทุกข์ให้ทั้งตัวเองและผู้อื่น โดยอวิชชาและอารมณ์ไม่ดี เช่น โสภ โภธ หลง เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดสถานการณ์เหล่านี้ ซึ่งสอดคล้องกับธรรมา จิตกัตติ, สุวิน ทองปั้น และจรัส ลีกา (2564, หน้า 208-219) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ พบว่า การพัฒนามนุษย์ในยุคโลกาภิวัตน์มักให้ความสำคัญกับร่างกายมากเกินไป โดยละเลยการพัฒนาจิตใจ ทำให้เกิดปัญหาสังคมมากมาย เนื่องจากมนุษย์ประกอบไปด้วยกายและจิต การพัฒนาทั้งสองด้านไปพร้อมกันจึงจำเป็นเพื่อสร้างความสมดุล หลักพุทธจริยศาสตร์ในการพัฒนามนุษย์ใช้คำสอนทางพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาทั้งกายและจิตใจให้สมดุล โดยประกอบด้วยหลักภาวา 4 ได้แก่ กายภาวา การสร้างความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม สิลภาวา การพัฒนาระเบียบวินัย จิตภาวา การพัฒนาจิตให้เข้มแข็ง และปัญญาภาวา การเข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริง เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาชีวิตได้ด้วยปัญญา

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1.1 ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการนำพุทธปรัชญามา

ประยุกต์ใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร เทศบาลนครขอนแก่น โดยการประเมินผลจากการพัฒนาในด้านต่างๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมการทำงาน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์กร และการประเมินผลต่อการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 ควรศึกษาอย่างลึกซึ้งถึงความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามพุทธปรัชญากับการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของบุคลากรในองค์กร โดยการศึกษาผลกระทบของการพัฒนาในด้านต่างๆ ทั้งกาย จิต ปัญญา และสังคมต่อสภาพจิตใจและความพึงพอใจในชีวิตการทำงาน

1.3 ควรมีการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่เทศบาลนครขอนแก่นเพื่อศึกษาผลกระทบจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร โดยเฉพาะการรับรู้ของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาและการบริการที่ได้รับจากเทศบาล ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจถึงความต้องการและความพึงพอใจของประชาชนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามพุทธปรัชญา

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพุทธปรัชญาของเทศบาลนครขอนแก่น ทำให้เห็นว่า มนุษย์ประกอบด้วย 2 ส่วนหลัก คือ ส่วนที่เป็นรูปธรรม (ร่างกาย) และส่วนที่เป็นนามธรรม (จิตใจ) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงต้องเน้นทั้งกายและจิตใจเพื่อให้เกิดความสมดุล ซึ่งการพัฒนาแบบองค์รวม 4 ด้าน ได้แก่ 1) การ

พัฒนาสุขภาพกาย 2) การพัฒนาศีลและระเบียบวินัย 3) การพัฒนาจิตใจให้เข้มแข็ง และ 4) การพัฒนาปัญญาในการดำเนินชีวิตอย่างรอบคอบ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- ชัชฎาภรณ์ อยู่เย็นเป็นสุข. (2562). การศึกษาพุทธปรัชญาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต*, 15(1), 155-166.
- ณัฐชญา จิตภักดี, สุวิน ทองปั้น และจรัส ลีกา. (2564). การพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์*, 8(2), 208-219.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). *สลายความขัดแย้ง นิติศาสตร์-รัฐศาสตร์-เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ*. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- พระมหาสนอง ปัจโจปากกรี. (2553). *มนุษย์กับสังคัม*. กรุงเทพฯ: แอคทีฟพรีน.
- พระราชนรินทร์ วิจารณ์ (ไชยเจริญ). (2546). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักพุทธธรรมกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนา*. (วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

- พระวิทยา ญาณสาโร. (2554). *การศึกษาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- อริย์รัช เลิศอมรไชยกิจ. (2561). ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดอภิมนุษย์ของฟรีดริช นิทเช. *วารสารพุทธมคัศ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกลิตาราม*, 3(2), 11-17.